

rûkûa varıp sonra safâ iltihak eden Ebû Bekre bu davranışını anlattığında Resûlullah'ın ona, "Allah şevkini arttırsın, fakat bir daha böyle yapma" dediğini (Buhârî, "Ezân", 114; Ebû Dâvûd, "Şalât", 100; Ne-sâî, "İmâme", 63; *Müsned*, V, 39, 42, 45) göz önüne alan Ebû Hanîfe, Mâlik, Evzâî ve Şâfiî gibi fakihler ise safın arkasında tek başına namaza duran kimsenin namazının sahih fakat mekruh olduğuna hükmetmiştir. Böyle bir durumla karşılaşan kimsenin imam rûkûa gidene kadar yanına birinin gelmesini beklemesi, gelmediği takdirde ön safta bulunanlardan birini arkaya çekip onunla birlikte saf oluşturma önerilmiş olmakla birlikte bazı âlimler, günümüzde bu hükümler fazla bilinmediğinden arkaya çekilen kişinin namazının bozulma ihtimalinin yüksek olacağını, bu sebeple tek başına durmanın evlâ olduğunu söylemiştir.

Hadislerde ilk safın diğer saflardan daha faziletli olduğu (Buhârî, "Ezân", 9, 32; Müslim, "Şalât", 129), ilk safta veya saflardakilerin Allah'ın rahmetine ve meleklerin duasına mazhar olacağı (İbn Mâce, "İkâmetü's-salât", 51; Ebû Dâvûd, "Şalât", 93) bildirilmiştir. Âlimlerin çoğuna göre ilk saftan maksat imamın arkasındaki sıradır; ancak bazı âlimler burada kastedilenin namaz mahalline ilk olarak varmak olduğunu söylemiştir. Buna göre camiye ve mescide önce giren kimse arka safta da namaz kılsa sonradan gelen ve birinci safta namaz kılan kimseden daha çok sevap kazanır. İlgili eserlerde, ilk saflarda bulunmaya gayret etmenin namaz ibadetini vaktinde yerine getirmek için camiye gitmekte acele ederek sorumluluk bilincini zinde tutmak, imama yakın bulunmak suretiyle okuyuşundan ve bilgisinden daha iyi yararlanmak gibi faydaları üzerinde de durulmuştur. Bazı araştırmacılar, ilk safların faziletiyle ilgili anlayışın müslüman toplumlarında mâbedlerin mimarı tarzını etkilediğini ve ön saflarda daha çok cemaatin yer almasını sağlama amacıyla birçok caminin eninin daha uzun tutulduğunu belirtir. Kadınların erkeklerle aynı mekânda namaz kılması halinde arka safları tercih etmeleri tavsiye edilmiştir (Müslim, "Şalât", 132; Dârimî, "Şalât", 52; ayrıca bk. MUHÂZAT).

Hz. Peygamber'in uygulamasını dikkate alan fakihler (meselâ bk. *el-Muvatta'*, "Cenâ'iz", 14; Buhârî, "Cenâ'iz", 4, 60) cenaze namazında da saf düzenine riayet etmenin mendup olduğunu söylemiştir. Yine cenaze namazında üç saf cemaatin bulunduğu kişinin cennetlik olduğunu bildiren

hadis sebebiyle (Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 39; Tirmizî, "Cenâ'iz", 40) cenaze namazı kılanların en az üç saf halinde durmaları mendup görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehzîbü'l-luğa, "şff", md.; *Lisânü'l-'Arab*, "şff", md.; *Müsned*, V, 39, 42, 45; İbn Hazm, *el-Muhalâ* (nşr. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî), Beyrut 1988, II, 372; IV, 58; Kâsânî, *Bedâ'î*, I, 159; Mu-vaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğnî* (nşr. Abdullâh b. Abdülmuhsin et-Türkî – Abdülfettâh M. el-Hulvî), Kahire 1406/1986, III, 49-51; Nevevî, *Şerhu Müslim*, IV, 159; İbn Hacer el-Askalanî, *Fethu'l-bârî* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 208, 210; Süyûtî, *el-Hâvî li'l-fetâvî*, Beyrut 1402/1982, I, 51; a.mlf., *Beştu'l-kef fi itmâmî's-saf* (nşr. Hâlid Abdülkerîm – Abdülkâdir Ahmed Abdülkâdir), Küveyt 1407/1987; Buhûti, *Keşşafü'l-kınâf*, I, 328-329; Şevkânî, *Neylû'l-evlâr*, III, 212-216; Mehmed Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, İstanbul 1329, II, 235; Ekrem Hakkı Ayverdi, "Camilerde İlk Saf ve Geniş Saf Hakkında", *KAM*, XI/2 (1982), s. 8-17; XI/3, s. 23-36; "Cenâ'iz", *Mv.F.*, XVI, 32; "Şaf", a.e., XXVII, 35-41.

SALİM ÖĞÜT

SAF SÜRESİ

(سورة الصف)

Kur'an-ı Kerim'in
altmış birinci sûresi.

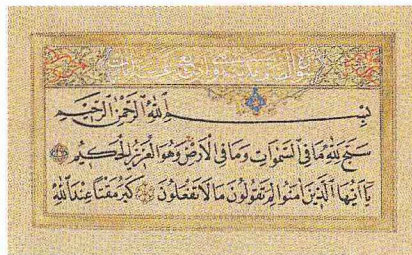
Medine döneminde Uhud Gazvesi'nden sonra inmiştir. Bazı rivayetlerde Mekke'de nâzil olduğu söyleniyorsa da (M. Tâhir İbn Âşûr, XXVIII, 153) sûre müfessirlerin çoğunluğunun kanaatini destekleyen bir içeriğe sahiptir. Adını müminlerin saf tutarak Allah yolunda savaştıklarını ifade eden 4. âyetteki "saff" kelimesinden alır. Havâ-riler sûresi olarak da isimlendirilmiştir. On dört âyet olup fâsılası "ص، م، ن" harfleridir. Sûre bazı sahâbîlerin, amellerin hangisinin Allah katında daha değerli olduğunu bilmeleri halinde onu yerine getireceklerini söylemeleri üzerine nâzil olmuştur (Tirmizî, "Tefsîr", 61/1). Bununla bağ-

lantılı olarak, "Ey iman edenler! Yapmaya çağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?" meâlindeki 2. âyetin nüzûl sebebinin, Uhud Gazvesi sırasında müminler arasında yer alan bazı kimselerin bu konuda verdikleri sözde durmaması olduğu belirtilmiştir (Taberî, XXVIII, 106-107; Vâhidî, s. 334).

Müslümanlardan İslâmiyet'i yayma uğrunda daha çok fedakârlık isteyen ve gerçekleştirmesi kesin olan zaferin yaklaştığını müjdeleyen sûrenin muhtevasını üç bölüm halinde özetlemek mümkündür. Kâinatındaki her şeyin zât-ı ilâhiyyeyi yaratılmışlık özelliklerinden tenzih ettiğini, O'nun bütün emirleri ve işleri isabetli en yüce varlık olduğunu belirten girişten sonra birinci bölümde müminlere sözleriyle fiillerinin tam bir uyum içinde bulunmadığı hususunda uyarı yapılır. Nüzûlüyle ilgili rivayetlerden anlaşıldığına göre bunun sebebi münafıkların problem çıkardığı Uhud Gazvesi'nde müslümanların yılgınlık göstermesi ve bir kısmının savaş disiplinine uymamasıdır. Bu kısmın son âyetinde Hz. Mûsâ'ya kavmi tarafından yapılan eziyet anlatılarak müslümanların da kendi peygamberlerini üzmemeleri gerektiğine işaret edilir (âyet: 2-5). İkinci bölümün ilk âyetinde, Meryem oğlu İsa'nın önceki ilâhî kitap olan Tevrat'ı tasdik ettiği ve kendisinden sonra gelecek olan Ahmed adındaki resulü müjdelediği belirtilerek üç semavî dinin sonuncusunun meşruiyeti vurgulanır. Ardından İslâm'a çağrıldığı halde olumlu cevap vermemekle kalmayıp Allah'ın hiçbir zaman sönmeyecek olan nurunu söndürmeye kalkışanların en büyük zalimler olduğu ifade edilir; bunlar istemese de Cenâb-ı Hakk'ın İslâmiyet'i bütün dinlerin üzerindeki yerini almasını sağlayacağı vurgulanır (âyet: 6-9). Sûrenin üçüncü bölümünde müminler cihada teşvik edilir. Burada, bağımsızlıklarını elde ederek bir sosyal düzen kuran müslümanların malları ve canlarıyla cihad ettikleri takdirde uzun bir zaman geçmeden Mekke'yi fethedeceklerinin müjdesi verilmekte (Zemahşerî, VI, 107), ayrıca âhiret mutluluğu vaad edilmektedir. Sûrenin son âyetinde hak dini yaymak için büyük güçlüklerle karşılaşan Hz. İsa ile havârilere arasındaki mânevî bağ örnek gösterilerek müslümanların bütün imkân ve gayretleriyle Allah'ın dinine destek olmaları istenir (âyet: 10-14).

Resûl-i Ekrem'in, önceki üç ilâhî kitaba karşılık gelen sûreleri açıkladıktan sonra Saf sûresinin de içinde bulunduğu "mufasssal" grubundakilerin Kur'an'ın kendisini üstün konuma getiren kısmı olduğunu belirttiği, Abdullah b. Mes'ûd'un mufas-

Saf sûresinin ilk âyetleri

sal grubunu Kur'an'ın özü olarak nitelediği, ayrıca Saf sûresinin "müsebbihat" diye bilinen yedi sûreden biri olup Hz. Peygamber tarafından gece uyumadan önce okunduğu (İbrâhim Ali, s. 313, 324-325) rivayet edilmektedir. Bazı tefsir kaynaklarında Resûlullah'a nisbet edilen, "İsâ, Saf sûresini okuyan kimse için hayatta olduğu sürece hayır duada bulunup bağışlanmasını ister, kıyamet gününde de onun arkadaşı olur" şeklindeki rivayetin (Zemahşerî, VI, 109; Beyzâvî, III, 276) asılsız olduğu tesbit edilmiştir (Zemahşerî, I, 684; Muhammed et-Trablusî, II, 723). Saf sûresi hakkında yapılan çalışmalar arasında Kamerüzzamân İbrâhim Ali'nin *Tefsîrû sûreti's-Saf: Dirâse tahlîliyye* (Kahire 1992) ve Ca'fer Sübhânî'nin *Ahmed Mev'ûd-i İncil: Tefsîr-i Sûre-i Saf* (Kum 1982) adlı eserleri zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmî'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Atâr), Beyrut 1415/1995, XXVIII, 106-107; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Kahire 1424/2003, s. 334; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecîd v.dğr.), Riyad 1418/1998, I, 684; VI, 106-107, 109; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, III, 276; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-âzîm* (nşr. Mustafa Seyyid M. Fazl el-Acmâvî v.dğr.), Cize 1421/2000, XIII, 538-552; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedîdî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408/1987, II, 723; M. Tâhîr İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve'l-tenvîr*, Beyrut 1421/2000, XXVIII, 153; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü süverî'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1421-2001, s. 313-314, 324-327; Seyyid M. Hüseyinî - Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Saf", *DMT*, IX, 391.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

SAFA, Peyami (1899-1961)

Romancı, gazeteci ve fikir adamı.

2 Nisan 1899'da İstanbul Gedikpaşa'da doğdu ve ismi Tevfik Fikret tarafından konuldu. Babası Trabzonlu köklü bir aileye mensup olan şair İsmâil Safâ, annesi Server Bedia Hanım'dır. Bir buçuk yaşındayken babası sürgünde bulunduğu Sivas'ta öldü ve ağabeyi İlhami ile birlikte annesi tarafından zor şartlarda yetiştirildi. İlk öğrenimine devam ederken sağ kolunda ortaya çıkan kemik veremi yüzünden kendini çok küçük yaşta doktorların, hasta bakıcıların ve ilaç kokularının arasında buldu (1908). 1910'da başladığı Vefa İdâdisi'ni bu hastalık ve ailesinin geçim zorlukları sebebiyle bırakmak zorunda kaldı. Babasının yakın arkadaşlarından Abdullah Cevdet'in hediye ettiği *Petit Larousse*'u

ezberleyerek başladığı Fransızca'sını iletirirken edebî eserlerin yanı sıra tıp, psikoloji ve felsefe kitaplarına ilgi duydu. Tiyatro eğitimi almak için Dârülbeydâyi imtihanlarına girdi, fakat başarılı olmasına rağmen devam edemedi (1914). Savaş şartlarında geçim sıkıntısı artan annesinin yükünü hafifletmek için Posta-Telgraf Nezâreti'nde göreve başlatıldı. Ardından Boğaziçi'ndeki Rehber-i İttihad Mektebi'ne muallim olarak girdi (1917) ve bir süre Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'nde çalıştı (1918).

Mütareke döneminde öğretmenlikten ayrılıp ağabeyi ile birlikte *Yirminci Asır* gazetesini çıkardı. Bu gazetede "Asrın Hikâyeleri" başlığı altında yayımlanan küçük hikâyeleriyle dikkatleri çekti ve ilk kalem kavgasını *Küçük Beyler* adlı adapte piyesini eleştirdiği Cenab Şahabeddin'le yaptı (1919). *Alemdar* gazetesinin açtığı hikâye yarışmasında derece alınca devrin yazarları tarafından teşvik edildi. *Yirminci Asır* kapandıktan sonra *Tercümân-ı Hakikat* ve *Tasvîr-i Efkâr* (1922), Cumhuriyet'in ilânının ardından *Son Telgraf*, *Son Saat* ve *Son Posta* gazetelerinde çalıştı. Halil Lutfi (Dördüncü) ile birlikte *Büyük Yol* adlı kısa ömürlü bir gazete çıkardı (1925). Aynı tarihlerde hem Server Bedi hem Peyami Safa imzasıyla *Cumhuriyet*'te de yazıyordu. Bu gazeteyle sayfası yöneticisi olarak aralıklarla sürdürdü (1928-1940). *Hilâl-i Ahmer* dergisinde çıkan "Yeni Edebiyat Cereyanları" başlıklı yazısı Ahmed Hâşim'le kalem kavgasına girmesine yol açtı (1928).

Peyami Safa, *Cumhuriyet*'in edebiyat sayfasını yönetmeye başladığı günlerde çıkarılan af kanunundan faydalanmak amacıyla Türkiye'ye dönen ve tutuklanan Nâzım Hikmet'in (Ran) affedilmesini sağlamak için onun "Yanardağ" şiirini yayımlamıştı. Ancak gazete ertesi gün bu şiirin ve altındaki imzanın kendi görüşleriyle hiçbir alâkasının bulunmadığına dair bir açıklama yaptı. Bu olay üzerine gazeteyle arası açılan Peyami Safa bir süre sonra işinden ayrılıp Nâzım Hikmet'in de yazdığı, Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan *Resimli Ay* mecmuasında çalışmak zorunda kaldı. *Haraket* dergisinde de Nâzım Hikmet'le birlikte yazı yazan Peyami Safa'nın bu derginin ilk sayısında çıkan "Varız Diyen Nesil" başlıklı yazısı genç edebiyatçı neslin görüşlerini yansıtan bir beyannâme niteliği taşıyordu (1929). Bu nesil Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) tarafından *Milliyet* gazetesinde eleştirilince basın tarihine "Saman Ekmeği Kavgası" diye geçen ünlü kalem

tartışması başladı. Aynı yıl *Resimli Ay*'da başlatılan "Putları Yıkıyoruz" kavgasında da Nâzım Hikmet'le beraber hareket eden Peyami Safa bu yüzden sık sık Bolşeviklik'le suçlandı, fakat kendisi her seferinde bu iddiayı reddetti. Nâzım Hikmet ve çevresiyle ilişkilerini *Resimli Ay* kapandıktan sonra da sürdürdü. 1930'ların başında Ağa-oğlu Ahmet'in çevresinde oluşan fikir hareketine katılarak liberalizme kayd (1932). Bu arada keşfettiği Cahit Sıtkı'yı (Tarancı) *Cumhuriyet* gazetesinde üç yazıyla kamuoyuna tanıttı. Aynı yıl annesini kaybetti. Daha sonra ağabeyi İlhami ile birlikte *Hafta* adlı magazin dergisini çıkardı (1934-1936). Bu arada Nâzım Hikmet'in de yazdığı *Tan* gazetesinde köşe yazılarına başladı (2 Ağustos 1935). İki yazarın aynı sayfada önce ima yoluyla birbirini eleştirmesi daha sonra büyük bir kavgaya dönüştü. Bu çatışma, Peyami Safa'nın ömrünün sonuna kadar sürecek antikomünist mücadelesinin başlangıcı oldu. *Hafta* dergisinin ardından yirmi bir sayı çıkarabildiği *Kültür Haftası* (1936) kapanınca Avrupa seyahatine çıkan Peyami Safa, yaklaşık bir ay süren seyahat izlenimlerini *Cumhuriyet* gazetesinde tefrika ettikten sonra *Büyük Avrupa Anketi* adıyla kitap halinde yayımladı (1938). Kemalist inkılâbın felsefi temellerini kurmaya çalıştığı *Türk İnkılâbına Bakışlar* da aynı yıl neşredildi.

Cumhuriyet'ten ayrıldıktan sonra (9 Ağustos 1940) *Yeni Mecmua*'da yazmaya başlayan Peyami Safa ardından *Tasvîr-i Efkâr*'a geçti. Bu arada Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç tarafından çıkarılan *Çınaraltı* mecmuasına milliyetçilik anlayışını temellendirdiği yazılar veriyordu. Almanya'yı desteklediği ve ırkçılık yaptığı iddiasıyla aleyhinde Rıza Çavdarlı imzasını taşıyan bir broşür yayımlandı (1943). Çalıştığı *Tasvîr-i Efkâr* gazetesi bir süre sonra kapatıldı (1944). ırkçılık-Turançılık konusunda hazırlanan bir raporda kırk yedi kişi arasında adı geçti, fakat yargılanan yirmi iki kişi arasında yer almadı. Ziyad Ebüzziya'nın 1945'te *Tasvîr-i Efkâr* yerine çıkarmaya başladığı *Tasvir*'de yazmaya devam etti. Aynı yılın kasımında yayımlanan *Büyük Doğu*'nun ikinci dönem yazı kadrosuna katıldı. Öteden beri tek partiye ve millî şefe muhalif olan Ziyad Ebüzziya çok partili sistemi ve demokrasiyi, dolayısıyla Demokrat Parti'yi desteklemeye başlayınca bu gazeteden ayrıldı. Savunduğu görüşlerin tabii bir sonucu olarak demokrasiye karşı olduğu için Nisan 1946'da yeni bir hamle yapan *Vakit* gazetesinin kadrosunda yer aldı ve Demokrat Parti aleyhinde yazılar yazdı. Savaş yıl-